

Nr 92.

Af herrar **Blomberg** och **Steffen**, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare m. m.

Riksdagen förelagd kungl. propositionen nr 43, innefattande förslag till lag om kollektivaftal mellan arbetsgifvare och arbetare m. fl. lagförslag, motiveras äfven i år med att det skulle finnas ett allmänt känt behof af i propositionen förelagda lagar, hufvudsakligen i syfte att bevara och främja arbetsfreden. Och det framhålles därjämte att i båda kamrarna synes önskvärdheten af en sådan lagstiftning vara erkänd. Ingen lär väl heller förneka önskvärdheten af åtgärder för att i görligaste mån främja både arbetsfred och arbetsglädje. Däremot våga vi på det bestämdaste bestrida att nu förelagda lagförslag äro till sitt innehåll sådana att, om de upphöjas till lag, därmed arbetsfred och arbetsglädje skulle åstadkommas eller främjas. För uppnåendet af det eftersträfvansvärda syftet anse vi att Kungl. Maj:t skulle gjort en synnerligen god gärning om han i stället för att med sådan ifver påskynda arbetsaftalslagstiftningen ägnat något mera uppmärksamhet och större nit åt nedanstående, af kungl. kommerskollegium i dess yttrande angående aftalslagarna gjorda uttalande:

»Det måste dock, enligt kollegii åsikt, på det kraftigaste betonas att, huru viktig en sådan lagstiftning som den närmast ifrågasatta än måste vara för arbetsfredens befrämjande, betydelsen af densamma dock icke bör öfverskattas, långt mindre den förhoppning därvid fästas, att den enbart skall kunna råda bot mot de öfverklagade missförhållandena på arbetsmarknaden. Det förhåller sig otvifvelaktigt så, som vid årets riksdag äfven framhållits, att arbetsfred främst vinnes genom goda arbetsförhållanden, billiga lefnadskostnader och kloka sociala omsorger. I den mån insikten härom blir mera allmän samt sträfvandena inriktas på möjligast vidtgående åtgärder och reformer för förbättrande af de breda lagrens lefnadsvillkor

och ökande af deras möjligheter att ernå en tryggad existens, då, men först då, skola de viktigaste förutsättningarna för arbetsro och arbetstrefnad i landet blifva uppfyllda. Förglömmas bör dock ej heller, att en minskad förbrukning af spritdrycker, en ökad folkupplysning, icke minst i ekonomiska ting, samt en större insikt om sparsamhetens och en ökad arbetsintensitets nytta och välsignelse bland *alla* befolkningsläger ock äro nödvändiga förutsättningar för vårt näringslivs och hela vårt folks bestånd och utveckling.

Ett omfattande, vidtskynt och målmedvetet reformarbete är sålunda hvad som i främsta rummet kräfvos, och för detta bör helt naturligt staten gå i spetsen. Den närmaste och otvifvelaktigt största uppgiften bör därvid blifva att inom en snar framtid ernå en tillfredsställande lösning af de stora socialförsäkringsfrågorna. Den omständigheten, att rörande dessa för mera än tjugu år sedan förelågo vidtgående och stort tänkta förslag, hvilka under den tid, som sedan dess förflutit, blifvit till sina hufvudsakliga delar undanskjutna, torde ock kanske mer än mycket annat hafva alstrat det missnöje, som bl. a. tagit sig uttryck uti den rådande oron på arbetsmarknaden. Det är därför på tiden, att dessa frågor blifva lösta, och skall däraf, enligt kollegii uppfattning, den arbetsfred, som så lifligt åstundas, i väsentlig mån visa sig varda befrämjad.»

I början af socialdemokratiska riksdagsgruppens motion (nr 272) vid förra årets riksdag ägnades frågan angående förutsättningarna för en ifrågasatt aftalslagstiftning en allmän belysning, framhållande bland annat att utvecklingen af den redan förut gällande lagen angående medling i arbetstvister måste ske ytterst varsamt och med oafvisligt ögonmärke att underlätta utvecklingen fram mot större verklig likställighet och rättvisa i samhället. Statsmaktens ingripande i dessa frågor måste se sig väl före att det ej blef partiskt. — »När våld på tinget råder är ofärd nära.»

Det framhölls vidare i ofvannämnda motion att de då föreliggande lagförslagen ej på långt när fyllde de förutsättningar, som måste uppställas för lagstiftning på området, och vi våga påstå att det nu föreliggande förslaget lider af samma brister. Någon hänsyn till arbetarnas framställda önskningskrav och kraf har Kungl. Maj:t ej tagit vid uppgörande af de förslag, som nu förelagts, och det är därför som vi nödgats vända oss mot desamma, och skola vi här nedan närmare angifva våra synpunkter angående brister och oegentligheter i förevarande lagarbete.

Lag om föreningsrätten.

Genom de upprepade öfverläggningar, som ägt rum vid de återkommande granskningarna af Kungl. Maj:ts förslag till lagar rörande arbetsaftal, ideella föreningar m. m., framstår allt klarare behovet af en lag om föreningsrätten. I den motion, som från vårt håll framfördes vid 1910 års

riksdag i anledning af Kungl. Maj:ts då förelagda proposition i dessa ämnen, var ej upptaget något yrkande om en föreningsrättslag, hvilket hade sin grund däri, att tvister om rätten att få tillhöra viss organisation under senaste åren ej varit så många till antalet eller så skarpa till karaktären som under tidigare tid.

Allt efter som man vid pröfning af dessa ämnen tränger sig djupare in i frågornas och sakernas sammanhang, framträder dock nya kombinationer och förhållanden. Ur dessa nyskapade situationer reser sig kraftigt andra och nya kraf utöfver dem som förut legat klara. Detta är förhållandet med frågan om en lag angående föreningsrätten. Med fullt fog synes man sålunda nu kunna fastslå såsom en oegentlighet att genomföra lagar, som reglera de ideella föreningarnes lif och verksamhet, under det att skarpa tvister och öppna strider kunna uppstå om rätten att få tillhöra dylik förening. Det måste betecknas som en påfallande brist om ej först frågan om föreningsrätten blir ordnad, innan lagstiftning rörande detta föreningslif genomföres.

I lika hög grad oegentligt måste det vara, att genom lagar reglera produkterna af en dylik föreningsverksamhet, så som förhållandet skulle blifva med en lag om kollektivaftal, utan att frågan om föreningsrätten vore rättsligt ordnad. Det synes oss kunna betecknas såsom ett försök att bygga upp huset utan att grunden för detsamma vore lagd.

I samband med Kungl. Maj:ts proposition förlidet år väcktes af hr Pålsson i Andra kammaren en motion om föreningsrätten, uti hvilken han bl. a. anför följande: »Då Kungl. Maj:t låtit utarbета och till innevarande års riksdag framlägga förslag till lagar, dels angående föreningar och dels med afseende å ordnandet af förhållandena mellan arbetsgifvare och arbetare, hvaribland äfven förekommer ett förslag till lag om kollektivaftal, för hvilken effektivitet största möjliga stadga och ordning uti föreningsväsendet är en ovillkorlig förutsättning, borde man haft allt skäl att vänta, det Kungl. Maj:t samtidigt skulle låtit sig angeläget vara, att genom tydliga och klara lagbud uti något af dessa lagförslag eller ock uti ett fristående sådant skapa en fullständig och för alla förhållanden okränkbar *garanti för själfva föreningsrätten.*»

Motionären hemställde att vederbörande utskott måtte närmare öfverväga och formulera ett stadgande till föreningsrättsbestämmelse.

Utskottet fullföljde denna motionärens framförda hemställan på så sätt, att uti lagen om kollektivaftal infördes bestämmelser (9 §) af följande innehåll:

»Ej må i kollektivaftal stadgas förbud för arbetsgifvare eller arbetare att tillhöra förening, som i 1 § afses, eller göras inskränkning i arbetsgif-

vares rätt att leda och fördela arbetet eller i arbetsgifvares eller arbetares rätt att ingå arbetsaftal med hvem han vill. Har sådant förbehåll skett, vare det ogilldt.

Utän hinder af hvad sålunda stadgats må i kollektivafstal bestämmas, att arbetsförman ej må vara medlem af dylik förening, däri andra än förmän kunna vinna inträde, så ock, där vid aftalets ingående arbetsinställelse äger rum, öfverenskommas om skyldighet för arbetsgifvare att låta arbetare, som nedlagt eller utestängts från arbete, åter däri inträda eller för sådan arbetare att återtaga arbetet.

I fråga om rätt för lärling att tillhöra förening, som ofvan sägs, gälle hvad särskildt stadgas.»

I motiven till sitt utlåtande anför utskottet rörande hr Pålssons motion bl. a. följande:

»Sistnämnda yrkande torde i väsentlig mån falla utanför ramen för förevarande lagstiftningsarbete. För bifall till detsamma erfordras uppenbarligen en genom noggrann utredning vunnen kännedom om lämpligheten och verkningarna af lagbestämmelser i den riktning, som sålunda ifrågasatts. En sådan undersökning skulle innebära ett arbete af allt för vidtomfattande beskaffenhet att kunna af utskottet utföras. Det vill synas utskottet, som om Kungl. Maj:t i fråga om införande i förevarande lagförslag af bestämmelser till skydd för föreningsrätten, stannat vid den gräns, bortom hvilken, åtminstone för närvarande, icke finnes någon som helst fast grund att bygga på, och att med gränsen så uppdragen som skett det föreslagna stadgandet väl försvarar sin plats i lagen.»

Detta utskottets såväl förslag till stadgande som motiveringen för detsamma såsom en föreningsrättsbestämmelse torde ha väckt förvåning hos många. För det första synes oss utskottets förmenande, att hr Pålssons ofvan sagda förslag går utom ramen för förevarande lagstiftningsarbete, vara ett oriktigt påstående, då såväl Kungl. Maj:t som utskottet upptog stadgande i form af föreningsrättsbestämmelse, ehuru med den skillnad till sin innebörd, att dessa stadganden i verkligheten *ej utgjorde något som helst skydd för föreningsrätten.*

Det torde nämligen kunna få betraktas som en ren löjlighet att under sken af föreningsrättsstadgande i lag föreskrifva, att ej i *kollektivafstal* må stadgas förbud för arbetsgifvare eller arbetare att tillhöra viss förening, detta framför allt på grund af det sakförhållandet, att då tvenne parter förhandlat samt enat sig om att träffa öfverenskommelse i form af kollektivafstal, dessa parter gifvetvis erkänt hvarandras organisationer, och väl därvid ej kunna finna ringaste anledning att i kollektivafstalet införa sagda för-

bud. Oss veterligt har icke någonsin en dylik fråga förelegat, och så mycket mindre ha uti befintliga kollektivaftal dylikt stadgande kunnat förekomma.

Ännu mera egendomligt förefaller utskottets försäkran, att *bortom den gräns*, vid hvilken utskottet stannat med sitt skydd för föreningsrätten, *finnes ingen som helst fast grund att bygga på.*

Vi skola i detta afseende lämna ett närliggande exempel på hur lättvindigt nämnda utskott gått ifrån denna betydelsefulla fråga, då det ansåg sig vara på fast grund med sitt ofvan berörda förslag till stadgande, genom att återgifva ett förslag till stadgande i förevarande afseende, som af lagberedningen i Finland framfördes i ett år 1908 framlagdt förslag till lag om arbetsaftal. I nämnda finska förslag hade föreningsrättsstadgandet gifvits följande lydelse: »Om arbetsgifvare eller hans ställföreträdare förbjuder arbetare att tillhöra eller ansluta sig till lagligen tillåten förening, eller om arbetare försöker på samma sätt förgripa sig uppå arbetsgifvarens föreningsrätt, straffas den som därtill gör sig skyldig med böter, högst femhundra mark. Öfverenskommelse, genom hvilken vederbörande förbundit sig att icke tillhöra förening, vare ogiltig.»

Som synes har den finska lagberedningen en helt annan uppfattning än 1910 års särskilda utskott om hvad som är fast grund i detta afseende, och det torde vara lätt för enhver att i denna belysning kunna bedöma innebörden i nämnda utskotts här ofvan relaterade förslag till föreningsrättsstadgande.

I det utlåtande, som af statens förlikningsmän afgifvits öfver här ifrågavarande lagförslag, hafva de, efter ett uttalande om olämpligheten af bibehållandet af de stadganden, som förefunnos i ofvan angifna 9 § af förslaget till lag om kollektivaftal, rörande skydd för föreningsrätten yttrat följande:

»Samtidigt med att förlikningsmännen sålunda anse ett införande här af ofvannämnda båda stadganden icke böra ifrågakomma, finna de sig emellertid tillika manade framhålla önskvärdheten af att i samband med ifrågavarande lagstiftning må skapas bestämmelser, som innebära ett möjligast effektivt skydd för föreningsrätten. Endast därigenom kunna bevaras och utvecklas de starka organisationer å ömse sidor, hvilka, enligt hvad i den kungl. propositionen yttras, innefatta en förutsättning och den bästa garanti för ernående af lugn och fred på arbetsmarknaden.» Till den här angifna af förlikningsmännen uttalade uppfattningen har äfvenledes kungl. kommerskollegium i sitt utlåtande anslutit sig.

Det synes oss sålunda genom hvad vi redan relaterat vara tydligt ådagalagdt, att starka meningar göra sig gällande om, att en lagstiftning om föreningslif och arbetsaftal ej må genomföras förr än bestämmelser tillkommit,

hvilka lämna ett säkert skydd för föreningsrätten, bestämmelser som sålunda skola forma de institutioner om hvars lif och verksamhet man sedermera möjligen bör lämna andra och ytterligare föreskrifter genom lämpliga och väl afvägda lagar.

Då emellertid 1910 års särskilda utskott ansett utarbetandet af bestämmelser rörande föreningsrätten vara »ett arbete af allt för vidtomfattande beskaffenhet att kunna af utskottet utföras», och då innevarande riksdags särskilda utskott, som i år fått Kungl. Maj:ts proposition angående lag om arbetsaftal m. m. till sig hänvisad, med all sannolikhet delar ofvan anförda uppfattning om ifrågavarande arbete, bör detta utgöra en ytterligare och ytterst välgående anledning för Riksdagen att ej i år gå till ett antagande af förevarande lagförslag, och vilja vi i det följande uttala oss om de föreliggande lagförslagen samt därvid ytterligare motivera skälen för vårt afslagsyrkande.

*Lagen om
kollektiv-
aftal.*

Vid den ompröfning, som skedde vid förlidet års riksdag af Kungl. Maj:ts då förelagda förslag till lag om kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare, underkastades förslaget en mångfald yrkanden om ändringar. Redan det särskilda utskott, som hade den första pröfningen om hand, verkställde en del ändringar i Kungl. Maj:ts förslag. Till utskottets utlåtande fogades därjämte en mängd reservationer med yrkanden om ytterligare väsentliga förändringar, och slutligen fastställde Andra kammaren genom beslut afvikelser från Kungl. Maj:ts förslag i mycket viktiga delar.

Vi kunna ej finna det behöfligt att nu åter upprulla hela den kritik, som blef ägnad då förelagdt förslag, då denna finnes återgifven i Riksdagens handlingar från förra året, men då Kungl. Maj:t i allt väsentligt och endast med få afvikelser, hvaraf vissa inskränka sig till endast formförändringar, nu åter hembjuder Riksdagen att antaga förslag, som i mycket vitala punkter förkastades af Andra kammaren förra året, så vilja vi rikta detaljmärkningar mot vissa nu föreslagna §§.

Vi anse oss härvid kunna förbigå de första fem §§ med de ändringar och omformuleringar som i dem äro gjorda.

6 §.

I sjätte § möter oss emellertid åter förslaget, som i visst afseende presumerar femårig aftalstid. Om, såsom här föreslås, i lagen blir föreskrivet, att kollektivafstal i en omgång kan göras bindande för så lång tid som fem år, skall otvifvelaktigt detta verka eggande på endera parten att söka uppnå denna längsta aftalstid vid träffande af öfverenskommelse, och därmed har framförts en ny anledning till hårda och svårlösta tvister vid kollektivafstals ingående. En maximitid af tre år synes i detta fall vara den mest rättvist afvägda, och någon olägenhet af en sådan kortare stipulerad tid kan gifvet ej uppstå, då i lagen vidare är upptaget den bestämmelse, att

om ej aftal uppsäges inom därför bestämd tid eller, då viss uppsägningstid ej är stadgad, tre månader före giltighetstidens slut, skall aftalet anses förlängt för ett år.

Den i detta afseende redan vunna erfarenheten har gifvit bestämdt vid handen, att aftal med kort giltighetstid i stor utsträckning fortlöpt år efter år och ej blifvit uppsagda oaktadt den först stipulerade utlöpnings tiden varit öfverskriden, under det aftal med längre giltighetstid nästan undantagslöst blifvit uppsagda så snart möjlighet därtill förefunnits.

Den i 7 § föreslagna bestämmelsen om en supplerande uppsägningstid, att gälla, då flera deltagit i aftalet, och aftalet blifvit af eller hos en af kontrahenterna uppsagdt, för att öfriga kontrahenter skola få frigöra sig från aftalet, är ett stadgande som otvifvelaktigt med sin generella bestämmelse i lag, skulle komma att verka försvagande på själfva kollektivaftalsprincipen samt lämna rum för ett otillbörligt frigörande från slutna aftal. Genom en dylik i lag föreskrifven anordning skulle öppnas många nya anledningar till omfattande strider, då det gäller att sluta nya aftal, hvilka skola ersätta de på detta sätt, kanske allt för ofta, af en ytterst ringa anledning upplösta aftal. Dena sak bör väl om någon ställas fri för öfverenskomelse mellan parterna, som säkerligen själfva vid aftals ingående skola sörja för att i detta fall lämpliga stadganden blifva i kollektivaftal införda, där behof däraf gör sig gällande. Genom att öfverlämna detta åt det fria aftalslutandet vinnes äfven den fördelen, att parterna kunna formulera bestämmelserna därom i enlighet med hvad omständigheterna och förhållandena i hvarje särskildt fall betinga.

I den nu föreliggande propositionen har Kungl. Maj:t i den mån frångått sin förra året intagna ståndpunkt, att rätten till sympatistrid nu icke på så sätt legaliseras, att denna rätt utformas genom bestämmelser i lagtexten. För alla står det ju dock klart att detta ej förändrar förhållandet i sak. Då ej förbud för dylik åtgärd finnes i lagen föreskrifven, äro parterna oförhindrade att använda sig af sympatistrider i den utsträckning de finna lämpligt.

Andra kammaren uttalade i denna sak sin mening redan vid fjorårets riksdag, och då kammaren i år har samma sammansättning som förra året, bör man väl få förutsätta, att kammaren, utan att några som helst nya och vägande skäl härför framförts, i år skall ändra sin uppfattning och nu sanktionera storlockoutsrätten. Inom vidt skilda läger omfattas med intresse samma ståndpunkt, som Andra kammaren i fjor intog i denna fråga, men oaktadt detta vågar man ej ta steget ut genom att föreskrifva rent förbud mot arbetsinställelse under den tid kollektivaftal är gällande, och skälen därtill äro rätt skrufvade och högst anmärkningsvärda.

Vi kunna ej underlåta att i detta sammanhang ur kungl. kommerskollegii utlåtande anföra följande anmärkningsvärda satser rörande denna punkt. Kollegium anför nämligen bl. a. följande:

»Med afseende å det synnerligen ömtåliga spörsmål, som till följd af de förhållanden, hvilka närmast föranledt lagförslagets utarbetande och framläggande för riksdagen, kommit att starkast träda i förgrunden samt föranledt de skarpaste meningsbrytningarna — frågan om *tillåtligheten af arbetsinställelse under den tid, kollektivafstal är gällande* — vill kollegium instämma uti den mening, hvilken allmänt kommit till uttryck vid frågans behandling såväl inför Eders Kungl. Maj:t som af lagrådet och inom riksdagen samt nu senast i förlikningsmännens utlåtande, nämligen att det önskvärda vore, att kollektivafstalet kunde medföra den verkan, att under dess giltighetstid inga som helst störande afbrott i arbete finge förekomma, och sålunda äfven hvarje möjlighet till anordnande af s. k. sympatilockout eller sympatistrejck under aftalstiden vore fullständigt utesluten. Trots denna sin uppfattning och trots sin förhoppning, att utvecklingen skall kunna ledas i sådana spår, att lagstiftningen, för att använda lagrådets uttryck, icke alltid skall behöfva förblifva på en med afseende å detta spörsmål i och för sig föga tillfredsställande ståndpunkt, vågar kollegium dock icke för närvarande biträda den mening, som kommit till uttryck i Andra kammarens beslut, nämligen att all slags arbetsinställelse under ett kollektivafstals giltighetstid omedelbart skulle i lag uttryckligen förbjudas.

Redan den omständigheten att inom våra största arbetsgifvareorganisationer den uppfattningen allmänt gjort sig gällande och med styrka blifvit framförd, att deras berättigade intressen genom ett sådant lagbud skulle trädas för nära, måste därvidlag mana till betänksamhet.»

På ett mera klart och öppet sätt torde denna fråga ej kunna belysas än som kollegium i här citerade uttalande gjort. Efter att ha framhållit att såväl inför Kungl. Maj:t som i lagrådet, inom Riksdagen och hos förlikningsmännen den uppfattningen är förhärskande, att ett kollektivafstal borde medföra den verkan, att under dess giltighetstid inga som helst störande afbrott i arbete finge förekomma och sedan kollegium själfv helt anslutit sig till samma uppfattning, så förklarar sig ej kollegium *våga* för närvarande biträda den mening som kommit till uttryck i Andra kammarens beslut om förbud för all slags arbetsinställelse under kollektivafstals giltighetstid. Som enda skäl — så vidt vi kunna finna — för att kollegium ej vågar biträda nyss sagda mening är den omständigheten, att *våra största arbetsgifvareorganisationer framföra den uppfattningen, att deras berättigade intressen genom ett dylikt lagbud skulle trädas för nära.*

Detta är ju i sanning rätt betecknande. Arbetsgifvarnes berättigade intressen, som här åberopas, innefatta rätten att när som helst kunna etablera generallockouter: att hur ofta som dessa arbetsgifvareorganisationer finna det med sin fördel förenligt kunna de obehindradt utkasta hundratusen arbetare på gatan och upprepa situationerna på arbetsmarknaden från 1908 och 1909. För detta så kallade arbetsgifvareintresse böja sig alla myndigheter och för detta arbetsgifvarnes kraf att när som helst kunna försätta samhället i den gungning man förut låtsat sig i så hög grad frukta, skall lagstiftningen anpassas utan ringaste hänsyn till det samhällsintresse, som väl ändå hela den här ifrågasatta lagstiftningen skulle vara afsedd att gagna.

I den nu föreslagna lydelsen till 8 § har Kungl. Maj:t dock till en viss del beträdd vägen om förbud för tillgripande af arbetsinställelse för ordnandet af intressetvister. Det är nämligen föreskrifvet, att arbetsgifvare och arbetare, som äro af aftal bundna, ej få företaga arbetsinställelse i anledning af tvist mellan dem. Det torde väl dock starkt kunna ifrågasättas, huruvida denna partiella förbudsväg bör anbefallas, då den i hvart fall komme att verka som en oegentlig halfhet. Det kunde vid sådant förhållande lätt inträffa, att en svårlöst tvist uppstode mellan aftalsbundna kontrahenter och under det den tvisten ej kunde få regleras genom sagda påtryckningsåtgärd utan kvarstod olöst, så finge vederbörande arbetare mot sig utfärdadt en lockout-förklaring gällande reglerandet af en tvist inom ett helt annat yrke eller industri i en annan del af landet, hvilken omständighet väl säkerligen ej skulle bidra till att skapa ett godt förhållande mellan sagda arbetare och deras arbetsgifvare.

Af det redan sagda rörande denna ytterst viktiga och i så hög grad omtvistade fråga synes det vara klart ådagalagdt, att denna sak ännu är för litet utredd samt att vi härvidlag stå inför risken af beslut, som kunna blifva högst ödesdigra, hvilket bör mana till ytterligare tveksamhet beträffande lämpligheten af en lagstiftnings genomförande i frågornas nuvarande läge.

Beträffande denna § om skadeståndsplikt uttalades redan vid förra riksdagen från vårt håll de allvarsammaste betänkligheter. Dessa betänkligheter ha ingalunda förminskats utan kvarstå i hela sin utsträckning. I en reservation vid denna punkt förra året betonades, att intet kunde vara ägnadt att i högre grad verka omhjälvande i nuvarande fasta organisationsformer än denna lagstadgade skadeståndsplikt. Däri framhölls vidare, att en lagfästad skadeståndsplikt tvifvelsutan skulle komma att frambringa lösliigare organisationsformer och motverka arbetarnes sträfvan till själfhjälps, ty gifvet är, att de organiserade arbetarna skola blifva ytterst betänksamma ifråga om att som hittills, med fasta organisationer som underlag, samla

9 §.

större kassor, jämväl afsedda för understöd vid sjukdom och arbetslöshet, hvilka kassor sedermera, på grund af en medveten eller omedveten förseelse, kunna utan vidare beslagläggas af arbetsgifvarna eller deras organisationer. Vi understryka härmed ytterligare dessa farhågor samt uttrycka som vår bestämda uppfattning, att här föreslagna påföljdsbestämmelser icke kunna för arbetarsidan godtagas.

Dessa våra uttalade betänkligheter synas i stor utsträckning delas af kungl. kommerskollegium, och tillåta vi oss att ur kollegii utlåtande öfver denna § återgifva följande uttalande: »De spörsmål, som afhandlas i denna §, höra otvifvelaktigt till de mest svårlösta och ömtåliga, som uti samband med den förevarande lagstiftningen böra erhålla sin lösning. Det måste nämligen vara af den yttersta vikt, att de här afsedda bestämmelserna: om garantier mot aftalsbrott eller otillåten arbetsinställelse samt påföljd för den, som gör sig skyldig till eller medverkar vid sådan åtgärd blifva skäligt afvägda, så att de å ena sidan blifva motsvarande ändamålet, men å den andra sidan icke medföra allt för vidtgående och ej åsyftade eller mindre önskvärda konsekvenser. För sin del känner sig kollegium icke öfvertygadt om, att något af de många förslag, som vid frågans hittillsvarande behandling blifvit framställda, är i allo tillfredsställande och därför obetingadt kan vara att förorda. Under sådana förhållanden och med hänsyn till de många faktorer såväl af juridisk som af nationalekonomisk och social natur, hvilka här måste komma i betraktande, skulle det, enligt kollegii mening, varit i hög grad önskvärdt, att en ytterligare, ingående utredning särskildt uti denna punkt blifvit verkställd.»

Sedan kollegium förklarar sig ej kunna verkställa denna utredning, på den korta tid som stod till förfogande, uttalade kollegium det antagandet, »att Kungl. Maj:t skall finna erforderligt underkasta hela denna fråga en förnyad, mera ingående ompröfning», och erinrar kollegium i detta sammanhang om olika stadganden som i detta afseende blifvit affattade i lagförslag i vissa andra länder.

Vid ärendets föredragande inför Kungl. Maj:t synes vederbörande departementschef dock ingalunda, enligt hvad det i propositionen återgifna statsrådsprotokollet utvisar, ägnat den af kungl. kommerskollegium framförda uppfattningen, om erforderligheten af en förnyad ingående ompröfning af denna fråga, synnerlig stor uppmärksamhet.

Justitieministern polemiserar, enligt nyss nämnda protokoll, emot det i den nyligen antagna danska lagen införda systemet för reglerandet af påföljder utaf brott mot kollektivafstal, till hvilka system kungl. kommerskollegium äfvenledes hänvisar, men han vidrör i intet afseende i öfrigt kol-

legii uttalade mening om behovet af en ny ingående ompröfning af hela frågan.

Den tanken synes af justitieministerns yttranden i öfrigt varit honom helt främmande, och framförallt tanken på en förändring af bestämmelserna till mildare form, ty i annan del af sitt yttrande anför justitieministern bland annat följande: »Jag håller följaktligen före, att de genom förslaget, sådant det i propositionen framlades och modifierats i enlighet med särskilda utskottets hemställan, gifna möjligheter att reagera mot aftalsbrott äro *tillfyllestgörande*.» Den modifiering, som justitieministern här åsyftar, innefattas i följande från fjolårets proposition förändrade bestämmelser nämligen: »I fall, hvarom förut i denna § sägs, må dock, där omständigheterna därtill föranleda, ersättningsskyldigheten bestämmas till lägre belopp än hela skadan, eller fullständig befrielse från ersättningsskyldighet äga rum.» Vi våga dock ej för vår del hoppas, att denna bestämmelse vid skadestånds utdömande skulle komma att få någon vidsträcktare eller allmännare tillämpning, och framför allt blir ju afgörandet i detta afseende i stort sedt hvilande på arbetsdomstolens subjektiva uppfattning i hvarje fall och det torde ej på förhand kunna bedömas eller afgöras, hur denna komme att utfalla. Vid den granskning, som skett af förevarande lagbestämmelse, sedan den sist låg på riksdagens bord, har alltså framkallats än starkare gensagor emot den föreslagna påföljds-§, och detta utgör för oss ett ytterligare stöd för yrkandet att densamma ej må antagas med sitt nuvarande innehåll.

Stadgandena i denna § införa, liksom enligt hvad vi förut påpekat rörande 7 §, vidgade möjligheter för part att frigöra sig från ingånget aftal.

11 §.

Här stadgas nämligen, att om en aftalsslutande part vidtagit åtgärd, hvarom i 8 § sägs, i strid mot nämnda § eller mot aftalet, eller där förening är medlem af annan förening, denne senare mot någon, för hvilken aftalet är gällande, gjort sig skyldig till förhållande hvarom i 9 § andra stycket förmäles (medverkat till åtgärd som är vidtagen i strid mot 8 § eller mot bestämmelse i kollektivaftal), må aftalet af domstolen förklaras icke vidare vara gällande.

Vidare stadgas härom följande: »Hafva å ena sidan flera deltagit i aftalet, och varder på talan mot någon af dem aftalet häft, må aftalet inom tre veckor uppsägas jämväl hos de öfriga.

Är aftal af domstol förklaradt icke vidare vara gällande, och har på samma sida som den, hvilken därom fört talan, jämväl annan deltagit i aftalet, äge denne att inom tre veckor uppsäga aftalet.

Uppsäges aftal efter ty nu sagts, skall det genast upphöra att gälla.»

Själffallet måste detta framletande af anledningar till häfvande af ingånget aftal dels åstadkomma mindre säkerhet och trygghet för ett aftals

bestånd, hvilket i sin tur förringar värdet af aftalet och gör kontrahenterna mindre benägna att nedlägga omfattande arbete för åstadkommande af dylikt aftal, och dels öppnas nya vägar för häfvandet af aftal med alla sina risker för konflikter för nytt aftals genomförande. Äfven detta stadgande synes sålunda böra göras till föremål för förnyad noggrann ompröfning.

Lagen om
arbetsdom-
stol.
2 §.

I likhet med den uppfattning, som från vår sida framfördes vid fjolårets riksdag, anse vi det fortfarande som en betänkelig brist, att i förevarande lagförslag från arbetsdomstolens kompetensområde undantagas alla tvister, som härflyta ur arbetsaftal. Vi hålla fortfarande före, att de tvister som uppstå rörande de individuella arbetsaftal, hvilka normeras af kollektivaftal, böra hänföras till arbetsdomstolen. Sker ej detta, komma arbetarna allt framgent, och äfven sedan en lag om arbetsdomstol eventuellt blifvit genomförd, att för tvister rörande de personliga arbetsaftalen vara hänvisade till de allmänna domstolarna. Med de kostnader och den tidsutdräkt, som är förenad därmed, kan med mycket stor sannolikhet sägas, att någon trygghet för arbetarna i dessa afseenden ej är tillfinnandes, emedan arbetarna i högst få fall torde kunna begagna sig af de allmänna domstolarna för lösning af med arbetsaftalet sammanhängande tvister.

3 §.

I denna § föreslagna sammansättning af domstolen är fortfarande, i trots af den förändring som vidtagits från fjolårets förslag, icke ägnad att på arbetarsidan ingifva det nödvändiga förtroendet för domstolens opartiskhet. Vi anse fortfarande, att denna specialdomstol, förutom de fyra i arbetsförhållanden erfarna och kunniga män, som enligt bestämmelserna i 4 § skola af Konungen förordnas till ledamöter af domstolen, skall bestå af endast en lagkunnig man med de kvalifikationer, som i 3 § i öfrigt angifvas.

Vi ha funnit så mycket större anledning att vidhålla detta förslag, som Kungl. Maj:t i det nu förelagda förslaget biträdt lagrådets mening och i §:n angifvit att *minst* två af de tre, som enligt sagda § af Konungen skola utnämnas till ledamöter af domstolen, skola vara jurister. Med denna förändring har ganska strängt markerats, att alla tre helst böra vara lagkunniga män i domareställning, hvilket för oss ej synes välbetänkt.

4 §.

Beträffande vidare bestämmelserna för nämmandet af kandidater till ledamöter i arbetsdomstolen, som omförmäles i denna §, anse vi, att förslagsrätten bör läggas så, att de utsedda komma att representera åskådningarna hos majoriteten på hvardera sidan. Denna uppfattning delades äfven af förra årets särskilda utskott, ehuru utskottet i sitt slutliga beslut kom att för arbetaresidans del fastställa så låg medlemssiffra, att därigenom den biträdda principen lätt kan frångås. Vi anse sålunda, att bestämmelsen bör så förändras, att fackförbund eller annan dylik förening af ar-

betare, som omfattar minst femtiotusen arbetare, skola äga ingifva förslag för tillsättande af ledamöter och suppleanter i domstolen.

Det synes vara en allmänt gängse uppfattning, att lagen om medling i *Lag om vissa arbetstvister* arbetstvister af den 31 december 1906 i stort sedt verkat fördelaktigt och att i följd af densamma för arbetsfreden gynnsamma resultat vunnits. Detta är äfven vår uppfattning, ehuru ingalunda skäl till missnöje vid vissa tillfällen uppstått rörande det förlikningsförfarande, som på grund af sagda lag utförts. Skäl till sådant missnöje torde dock ha förefunnits å ömse sidor, nämligen bland såväl arbetsgifvare som arbetare, och detta förhållande torde grunda sig på de ytterst stora vanskligheter, som äro förenade med dylikt förlikningsförfarande, och torde således ingalunda kunna tillskrifvas den gällande lagen eller i densamma fastställda stadganden. Denna hittills gällande lag har dock ägt en ytterst lindrig affattning. Hela förlikningsväsendet har hvilat så att säga på frivillighetens behagliga grund. De af staten tillsatta förlikningsmännen ha endast haft befogenhet att hemställa till parterna att sammankomma till förhandling då tvist uppstått, och då sådan sammankomst ägt rum, ha förlikningsmännen sökt så sammanjämka de stridiga meningarna, att däraf kunnat framgå en slutlig öfverenskommelse. Förlikningsmännen ha på detta sätt framstått som samhällets väktare, hvilka tillsett, att uppkomna tvister ej finge, utan att alla försök till fredlig öfverenskommelse voro gjorda, utmynna i öppna strider mellan parterna. Likaledes ha förlikningsmännen, då strid utbrutit om tvist, som ej genom förhandlingar kunnat lösas, uppmärksamt följt stridens gång och, så snart för dem yppat sig utsikt till lösning, åter fört parterna samman för undersökning af möjligheterna för ett fredsslut.

En lagstiftning, som på detta ömtåliga område går så försigtigt fram, synes ur alla synpunkter vara att förorda, men det förefaller dock som Kungl. Maj:t genom sitt nu förelagda förslag till förändring af nu gällande lag om medling i arbetstvister, ville föra förhållandet bort på helt andra och opröfvade områden.

Det är svårt att finna anledningarna och skälen därtill, ty om man söker förklara denna ändrade ståndpunkt genom 1909 års händelser, så finner man ej däri något stöd, på grund däraf, att Kungl. Maj:t i förevarande lagförslag håller vägen för generallockouterna öppen och fri, och den nu föreslagna stränga lagen om vissa arbetstvister skulle sålunda ej kunna förhindra ett återupprepande af händelserna år 1909.

Då emellertid, såsom vi redan framhållit, allmänt synes råda den uppfattningen, att ett genom lag väl ordnad förlikningsförfarande är ägnadt att förebygga strider på arbetsmarknaden och då en utbyggnad af det hittillsvarande förlikningsinstitutet i öfverensstämmelse med af hr Schotte vid fö-

regående års riksdag framställt förslag synes väl förtjänt att prövas i det praktiska lifvet, anse vi de ändringar, som i öfverensstämmelse därmed äro i medlinglagen föreslagna, ej böra tillbakavisas.

Den tillökning därutöfver, som af Kungl. Maj:t föreslagits på justitieministerns inrådan, kunna vi däremot ej biträda.

Bland dessa bestämmelser möter oss först det nya stadgandet, om förbud mot vidtagande eller utvidgande af arbetsinställelse under trettio dagar — räknadt från den dag förlikningsmannen utfärdat kallelse till förhandling — med mindre förhandlingarna blifvit utan tvistens biläggande förda till slut, eller i anledning af tredska å motsidan förlikningsmannen förklarar att förhandlingar ej komma till stånd eller att påbörjade sådana icke kunna fullföljas.

Med detta stadgande lägges uti förlikningsmannens afgörande, att med tvingande kraft påbjuda vapenhvila för den tid inom trettio dagar, han kan finna lämpligt. Vi frukta emellertid allvarligt, att det för förlikningsmännen skall blifva ytterst vanskligt att så bruka denna maktställning, att ej starkt missnöje framkallas hos vederbörande parter. Dessa vanskligheter torde vara så stora, att det mest varsamma handhafvande ej skall kunna förebygga tillkomsten af misstämningar hos parterna, hvilket i sin tur skall sänka det nödiga förtroendet och tilliten till förlikningsinstitutionen.

Värdet af det påtryckningsmedel, som statsmakten fortfarande vill lägga uti arbetsgifvarnes och arbetarnes händer, arbetsinställelsen, skulle genom ett oförsiktigt handhafvande af sagda bestämmelse kunna göras rätt illusoriskt. Det behöfves ju endast att den part, som under en viss tid ville undgå verkningarna af detta påtryckningsmedel, kunde få förlikningsmannen att utfärda kallelse till förhandling, hvilken därpå bedrefves så, att de trettio dagarna förflöto, och under tiden ägde vederbörande många möjligheter att inrätta sig så, att nämnda påtryckningsmedel vore fullständigt verkningslöst.

Ett nytt hinder i rörelsefriheten ligger härförutom i en annan i detta kapitel föreskrifven bestämmelse, den nämligen, att arbetsinställelse ej får vidtagas med mindre åtgärden gifvits motsidan tillkänna minst så lång tid förut, som för uppsägning af arbetsaftalet gäller, eller, om viss uppsägningstid ej är aftalad eller den aftalade uppsägningstiden är kortare än sju dagar, sist å sjunde dagen före nämnda dag.

Att tiden för sagda tillkännagifvande förbindes med aftalad uppsägningstid, är ju för särskildt arbetarsidan högst olägligt. Om t. ex. arbetarna på en fabrik eller verkstad tänkas bundna af olika uppsägningstider, så kan gemensam arbetsinställelse från deras sida ej göras med mindre motsidan gifves detta tillkänna så lång tid förut, som i den längst stipulerade

uppsägningstiden är fastställd. Är denna för ett antal arbetare bestämd till fyra veckor, skall sålunda ifrågavarande tillkännagifvande lämnas motsidan fyra veckor före arbetsinställelsens tillgripande. Då dylikt tillkännagifvande ej lämpligt torde kunna gifvas motsidan förr än eventuella förhandlingar slutförts eller strandat, och då enligt det förut sagda dessa förhandlingar kunna förhindra tillgripandet af ifrågavarande påtryckningsmedel under trettio dagar, kan vid sådant förhållande en vapenhvila under åtta veckor påtvingas vederbörande.

Uti annan § af här åberopade afdelning föreskrifves, att arbetsaftal, som är ingånget för bestämd tid, ej får rubbas genom arbetsinställelse. Om sorgsfullt iakttages sålunda, att de som äro bundna af sistnämnda aftal ej skola äga deltaga i arbetsinställelse samt att uppsägningstiden för aftal, som äro ingångna på obestämd tid, skall vara den bestämmande vid lämnande af varsel om arbetsinställelse, detta ehuru på annat ställe föreskrifves, att om vid arbetsinställelse bestämdt meddelande ej är gifvet, att därmed åsyftas uppsägning af arbetsaftal, skola dessa allenast anses sätta ur tillämpning så länge arbetsinställelsen varar. Vi kunna för vår del ej finna alla dessa kombinationer och föreskrifter behöfliga samt hålla därför före, att dessa bestämmelser ej böra upptagas i ifrågavarande lag.

Utöfver allt detta är slutligen i denna lag upptaget påföljdsbestämmelser för vidtagen åtgärd, som är i strid mot bestämmelserna i ett antal §§, och är här, liksom i kollektivaftalslagen, infördt skadeståndsplikt för den felande. Vi ha utförligt yttrat oss om denna sak beträffande motsvarande påföljdsbestämmelser i kollektivaftalslagen, och torde därför rörande stadgandet i denna lag kunna hänvisa till våra förut angifna motiv i denna fråga. På grund af här angifna synpunkter kunna vi ej biträda de förslag till lagbestämmelser, som återfinnas i lagförslaget under rubriken, »om vissa villkor för arbetsinställelse eller liknande åtgärd».

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet betonar justitieministern bland annat att lagförslaget om vissa arbetsaftal icke har samma stora betydelse för arbetsfreden som de öfriga förslagen, men han anser dock, att ifrågavarande lagförslags »snara genomförande är mycket angeläget» och detta särskilt för att bereda »klarhet om grunderna för arbetsförhållandet och sålunda fylla ut hvad som brister i de ofta ofullständiga och obestämda arbetsaftalen».

Lag om vissa arbetsaftal.

Vid granskning af nu föreliggande lagförslag vill det dock synas som om föga klarhet genom detsamma skulle vinnas i nämnda afseende. Som exempel härpå må blott nämnas, att enligt lagförslaget skulle man i så viktiga bestämmelser som rörande arbetsgifvares och arbetares rättigheter och skyldigheter samt rörande lönens utbetalande i vissa fall (11 och 17 §§) ha att

lita till »gällande sedvänja» eller »icke gällande sedvänja». Det förefaller vara ytterst betänkligt att bygga en lag med rättsliga föjder på så sväfvande bestämmelser, så mycket mer som frågan om sedvänjas förefintlighet eller icke, dess eventuella innehåll m. m., enligt hvad som oförtydbart framgår af de kungl. propositionen medföljande yttrandena, långt ifrån alltid kan anses vara klar och ostridig. Om en fråga skall ordnas genom lag, torde det vara nödvändigt att bestämmelserna, åtminstone i sådana viktiga fall som det här är fråga om, blifva klart och bestämt formulerade och icke så sväfvande och oklara, som de äro i föreliggande lagförslag.

De aftal, som det genom lagförslaget om vissa arbetsaftal är meningen att lagstifta om, äro de inom samhällslifvet talrikast förekommande, till sin natur skiftande och i socialt afseende ytterst känsliga. Man kan ej säga, att de i ett arbetsaftal förekommande kontrahenterna äro likställda. Tvärtom äro de högst olikställda, hvilket framgår blott man erinrar sig deras olika insatser vid fullgörandet af aftalet. Arbetsgifvaren ger en viss del af arbetsproduktens värde, under det att arbetarens insats är af mera personlig art; han sätter in sin arbetskraft, sin verksamhet, så att säga ett stycke af sitt lif. Arbetaren är den *mera beroende parten*, hvilket lagstiftaren ovillkorligen vid skrifvandet af en lag om arbetsaftal måste ha som ögonmärke, om lagen ifråga skall blifva rättvis. Häraf följer som en nödvändig förutsättning, att en modern lag om arbetsaftal fordrar ett långt mera omfattande och noggrannare förarbete, än lagar om andra aftal, t. ex. hyres- eller arrendelag. Materialet för utarbetande af en arbetsaftalslag är ofantligt mycket rikhaltigare än eljest samt kräfver yttersta noggrannhet vid bearbetningen, för så vidt som inte statens genom lagen rättsliga ingripande i de privata förhållandena skall blifva till mera skada än gagn för individen och samhället.

Har vid föreläggande af nu omnämnda aftalslag tillbörlig hänsyn tagits till ofvan framhållna synpunkter, har arbetarnas mera beroende ställning gentemot arbetsgifvarna nödigt beaktats, har allt undersökningsmaterial, som är och som kan göras tillgängligt, noggrannt undersökts och bearbetats? Nej. Vi våga bestämdt bestrida att så skett.

Detta konstaterades äfven allmänt vid förra riksdagen. Justitieministern anför i sin motivering i år mot detta, att till grund för förslaget ligger 1901 års kommittébetänkande, hvarifrån fortfarande synes kunna hämtas god ledning vid denna lagstiftningsfrågas handläggning. Och, tillägges det, »i afseende å det personliga arbetsaftalet och lagstiftningens uppgifter med hänsyn till detsamma torde nämligen icke det sista årtiondet hafva medfört sådana förändringar, att de synpunkter, som vid nämnda tidpunkt voro bestämmande, nu skulle i allmänhet vara föråldrade eller eljest hafva förlorat sin betydelse».

Utan att yttra oss om nämnda, mer än en gång kritiserade betänkande, vilja vi emellertid bestämdt framhålla, att våra möjligheter att vid en lagstiftning anpassa oss efter livvets förhållanden äro eller rättare sagdt borde vara långt större nu än för ett 10-tal år sedan. Vi ha numera arbetarestatistik och mera utvecklade arbetsgifvare- och arbetareorganisationer än då, social litteratur m. m. Men alla hjälpkällor ha icke blifvit utnyttjade såsom borde skett och som måste ske för att få fram ett klart begrepp hos lagstif- taren om hvad som är rätt och klokt, »naturligt», »själfklart», »billigt», »obilligt» etc. De med propositionen i år medföljande yttrandena lära väl ej någon vilja gifva sådant värde, att på dem kan byggas säkert omdöme om en del föreslagna bestämmelsers lämplighet.

I förslaget 11 § återfinnest. ex. arbetsgifvareorganisationernas bestäm- melse om att arbetsgifvaren äge att leda och fördela arbetet» o. s. v. Bekant är ju, att arbetarne motsätta sig denna bestämmelse, men det är väl ej någon som på allvar tror, att arbetarna motsätta sig bestämmelsen i fråga därför, att de vilja öfverflytta den tekniska arbetsledningen från arbetsgifvaren till arbetaren eller fackföreningen. Nej, det är andra skäl som gjort, att tvister angående densamma varit så skarpa och detta borde väl manat lagförslaget upphofsman att ägna saken en mera ingående undersökning och möjligen fö- relagt eller försökt förelägga påtagliga skäl för den ena eller andra stånd- punkten. I förra årets proposition ägnades 10 rader åt motiveringen till denna punkt. Arbetsgifvarnas ståndpunkt accepterades fullständigt och det- samma är fallet i år.

Det må här framhållas, att mot arbetsgifvares egentliga rätt att leda och fördela arbetet aldrig gjorts några erinringar från arbetarhåll. Ej hel- ler möter från arbetarhåll någon gensaga mot själfva *grundprincipen* i ar- betsgifvarens rätt att fritt antaga arbetare, utan det är mot arbetsgifvarens missbruk af dessa sina rättigheter, mot arbetsgifvarnes godtycke, småaktig- het och oberättigade förföljelser, som arbetarna vända sig.

Arbetarne och deras organisationer finna skäligt, att vissa begränsade bestämmelser i denna arbetsgifvarens i princip *ej* omtvistade rätt må kunna stipuleras. Sålunda förefinnes ett kraf från arbetarsidan, att, då på en plats det finnes på orten boende eller i kommunen skattskrifna arbetare sysslolösa, dessa må, om de i öfrigt äro dugliga och skötsamma, äga företräde till arbete framför andra arbetare. Detta rättvisa kraf motsätta sig dock arbetsgif- varne med stöd af sin fria rätt till antagande af arbetare, och däri är att söka en af anledningarna till den tvist, som förefinnes rörande dessa bestäm- melser.

Beträffande frågan om entledigande af arbetare, så torde den frågan utgöra ett skarpare tvisteämne än frågan om antagande af arbetare. Då en

arbetare afskedas från sitt arbete och kanske drifves ut i en längre tids arbetslöshet, uppröras gifvetvis han och hans kamrater, om de finna anledning misstänka att afskedandet skett orättvist. Sådant afskedande kan lätt misstänkas ske på grund af förföljelse och ofta har en afskedad arbetare anledning anse att någon af hans kamrater bort entledigas före honom.

För att finna en reglerande bestämmelse mot misstag, godtycke eller småaktighet vid afskedandet, har från arbetarsidan vid flera tillfällen kräfts godkännande af en bestämmelse, som stadgade, att vid minskad arbetstillgång den som sist vunnit anställning skulle först afskedas. Med åberopande af sin fria rätt till afskedande af arbetare motsätta sig emellertid arbetsgifvarna på det bestämdaste en sådan reglerande bestämmelse. Stadganden finnas visserligen i en del nuvarande kollektivaftal som föreskrifva, att om arbetare anser sig ha blifvit afskedad under omständigheter, som kunna tolkas såsom angrepp på föreningsrätten, må han genom sin organisation kunna påkalla rättelse. Att genom sådant påtalande vinna rättelse är dock ytterst svårt, ty arbetsgifvaren, som verkställer afskedandet kan mycket väl äga den uppfattningen, att ett af ett underordnad arbetsbefäl på grund af något misshag mot en arbetare anbefaldt afskedande skett på rättvisa grunder, ehuru som skäl för afskedande förefinnas helt andra motiv.

Genom ett hänsynslöst och strängt utnyttjande af den obegränsade rätten att antaga och afskeda arbetare hafva arbetsgifvarna framkallat oviljan mot detta stadgande hos arbetarna, en ovilja, som på grund af det skedda, måste betecknas som berättigad.

Till denna arbetarnas uppfattning har justitieministern ej tagit hänsyn, ej ens så mycket att han ägnat spörsmålet den belysande utredning, som dock är af behofvet påkallad för att icke lagens bestämmelser skola blifva ensidiga och för arbetarna skadliga. Nej, justitieministern har, som vi förut framhållit, accepterat arbetsgifvarnas ståndpunkt. Detsamma kan sägas om flera andra punkter, allt visande att hufvudsyftet är att snabbt få fram en lag, som tillfredställer den ena partens, arbetsgifvarnas önskingar, utan att tillbörlig hänsyn tages till den andra partens, arbetarnas intressen.

En närmare granskning af lagförslagets olika bestämmelser visar nämligen, att parterna långt ifrån äro likställda, icke ens formellt, långt mindre reellt. Som exempel härpå må vi blott anföra resp. parters rätt till att i vissa fall omedelbart upplösa aftalet, i trots att den öfverenskomna aftalstiden ej är till ända.

I förra årets förslag ägde arbetsgifvaren rätt att häfva aftalet, om arbetaren vid aftalets ingående åberopat falskt intyg eller missledt arbetsgifvaren genom falsk uppgift. Frågan gällde nog innerst lockoutade arbetare, som tagit ny plats och därvid uppgifvit, att de ej voro lockoutade. Någon motsva-

rande bestämmelse med rätt för arbetarna att häfva aftalet fanns ej då, men har kommit till i år — enligt förslaget af föregående års aftalsutskott. Här finnes sålunda nu *formellt* likställighet, om än det dock borde stått: om arbetsgifvaren *eller hans ombud* (i motsvarande fall strejkbrytarevärfvaren) vid aftalets ingående missledt etc. Då hade äfven *reell* likställighet varit uppnådd.

Vidare heter det, att arbetsgifvaren kan häfva aftalet »om arbetaren misshandlar eller groft missfirmar arbetsgifvaren eller någon af hans husfolk eller den, som är satt i arbetsgifvarens ställe *eller arbetskamrat* eller eljest svårare förbryter sig mot någon, som nu är nämnd». Missfirmelsen mot arbetskamrat behöfver tydligen icke ha skett på arbetsplatsen. Åkarpslagen får alltså en komplettering. Ehuru eljest häfningsrätt vid brott endast medges, »om arbetaren genom utslag, som äger laga kraft, dömts att undergå urbota straff och bestraffningen icke är verkställd», kan vid åkarpsbrott äfven långt ringare förseelse föranleda omedelbart häfvande af aftalet, omedelbart afsked. Uttrycket »groft missfirma» behöfver ej innebära straffbar handling en gång. Åkarpsprincipen är klar. Arbetaren å sin sida äger häfva aftalet vid dylik förgripelse från arbetsgifvaren mot honom själf eller hans husfolk, *men icke om arbetsgifvaren så behandlar en arbetarens kamrat*. Sålunda åkarpsprinciperna alltigenom.

Arbetsgifvaren äger häfva aftalet, »om arbetaren, oaktadt erhållen varning, åsidosätter de skyldigheter mot arbetsgifvaren, som i eller för arbetet åligga honom». Arbetaren åter äger häfva aftalet, »om arbetsgifvaren eljest *väsentligen* åsidosätter de skyldigheter mot arbetaren, som i eller för arbetet åligga honom». Märk ordet »väsentligen». Justitieministern säger visserligen att det ordet ej skall tolkas till arbetarnas nackdel, men domarna lära nog tolka det efter ordalydelsen.

Arbetsgifvaren äger häfva aftalet, »om arbetaren, där han är i arbetsgifvarens hus och kost, finnes vara behäftad med smittosam könssjukdom», men rätt för arbetaren att, af liknande orsak häfva aftalet finnes ej. Ur likställighetens synpunkt hade det åtminstone varit prydligare, om arbetaren haft samma rätt.

Arbetaren äger häfva aftalet, »om arbetares lif och hälsa skulle under arbetets fortsättande utsättas för påtaglig fara, *som ej kunnat förutses, då aftalet slöts*». Genom de sista kursiverade orden kunna högst sorgliga förhållanden uppstå för arbetarna. Om t. ex. en 18-årig yngling bundit sig för tre år i ett uppenbart hälsofarligt yrke, hvars farlighet han blott helt allmänt känner till, då skall han ej före aftalstidens utgång kunna häfva aftalet och komma från arbetet, trots påtaglig fara för lif och hälsa föreligger. Han har kanske af nöd valt ett farligt yrke och underskattat dess farlighet eller öfverskattat sin egen kropps-konstitution. Han angripes af yr-

kessjukdom, kan räkna ut sin återstående lifslängd, men han *kan icke komma ifrån yrket*, därför att han *kunnat* förutse faran, då aftalet slöts. Denna bestämmelse kan i vissa fall verka barbarisk, särskildt i betraktande af att det å *ena sidan* gäller den fattige *arbetarens lif och hälsa* mot *arbetsgifvarnas blotta ekonomiska intressen å andra sidan*.

Flera och slående bevis för parternas olikställighet kunna framdragas, visande, att beteckningen *klasslag* icke är för stark om det nu föreliggande lagförslaget. Att lagförslaget är ett hastverk får man för öfrigt en förnimmelse af genom att enligt 30 § arbetare ej äger att omedelbart häfva aftal under åberopande af förhållanden, hvarom i vissa punkter sägs, sedan han med vetskap därom inträdt i arbetet o. s. v. Hur arbetaren vid inträdet i arbetet skall kunna veta, huruvida arbetsgifvaren kommer att misshandla honom eller söka förleda honom till lagstridiga eller osedliga handlingar eller dröja med löns utbetalande utöfver två söckendagar etc. förstå vi verkligen ej. Lagbestämmelsen i fråga måste vara beroende på ett förbiseende, ett oafsiktligt misstag eller något annat, som tillkommit i brådskan.

Ur det nu föreliggande lagförslaget har visserligen bortrensats eller i någon mån förändrats några af de mest oantagliga bestämmelserna i fjorårets förslag, men därigenom har lagförslaget långt ifrån erhållit det innehåll, som kan anses motsvara rättvisa och billighet mot alla de arbetare i hela vårt land, som skulle komma under lagens bestämmelser.

Decomptsystem skulle af lagen legaliseras, hvarigenom arbetsgifvaren erhöle laglig rätt att innehålla upp till 15 dagars lön för arbetaren. Visserligen skulle sådant afdrag ske först efter aftal därom kontrahenterna emellan, men slikt afdrag får dock, genom att det lagligen legaliseras, ett moraliskt skimmer öfver sig, som gör, att arbetsgifvarna i allmänhet helt visst ej skola underlåta att söka genomföra decomptsystem. Det ligger därjämte en särskild eggelse därtill genom att enligt lagförslaget arbetsgifvaren skulle mot 6 proc. ränta få för sin rörelse eller annat använda detta kapital. Arbetaren lämnar alltid sitt arbete i förskott och det borde vara nog. I stället för att lagen tillåter afdrag å arbetarens lön som säkerhet för hans *framtida förpliktelser*, borde lagen förbjuda allt sådant afdrag. Därigenom ställdes arbetsgifvaren blott i samma ställning gentemot arbetaren som annan fordringsägare gentemot gäldenär. Det bör nämligen märkas, att utskningslagen skyddar den medellöse mot hans borgenärer i viss utsträckning, i det att från utmätning undantages bland annat »hvad till underhåll för en månad tarivas». Att nu, såsom förslaget i 22 och 23 §§, ställa arbetsgifvaren i en gynnsammare ställning än annan borgenär, förefaller så långt ifrån vara det naturliga och rättfärdiga, att tvärtom arbetsgifvaren bör anses närmast till att bära risken af arbetarens medellöshet. Det är ju arbets-

gifvaren, som har fördel af denna medellöshet, när arbetsaftalet ingås. Genom bristande garantier för arbetaren att vid arbetsgifvares insolvens utfå sin lön kan det nu ställa sig så, att den i allmänhet medellöse arbetaren därvid kan få förlora dels de 15 dagars lön, som genom decompenten stodo inne vid senaste aflönningen, och dels den lön, som skolat utbetalas för arbete, som utförts efter senaste aflöningsdag. Ett mera ensidigt tillgodoseende af arbetsgifvares och äsidossättande af arbetares rätt får man söka efter, ty visserligen har arbetare förmånsrätt i konkursbo för arbetslön, men denna förmån blir värdelös, om tillgångar saknas. För arbetaren är det icke enbart att under konkurstiden vänta på utfäendet af det innestående, det kan betyda den bittraste nöd för honom och hans familj.

Bestämmelse om lön till arbetare för den tid han står till arbetsgifvarens förfogande är i nu föreliggande förslag för arbetare ofördelaktigare än i föregående års förslag.

Många brister till de ofvan anförda äro att påpeka, men vi nöja oss med att till sist betona, att lagförslaget äfven i år bl. a. lider af det stora kardinalfelet att ompänna alltför stort område med så högst olikartade förhållanden, att de näppeligen låta sig inramas i en och samma lag, ett fel, som ingalunda afhjälpts med att handelsbiträden föreslagits skola stå utom lagen.

Vår bestämda öfvertygelse är, att ett antagande af nu föreliggande eller något i hufvudsak lika lagförslag skulle vara till stor skada och på ett ödesdigert sätt ingripa i stora medborgaregrupperns lifsförhållanden.

Som helhet betraktadt, befinnas de i förevarande proposition förelagda lagförslagen lida af samma ensidighet, som karakteriserade fjorårets förslag i samma ämne. Genom den till nervositet gränsande brådska, hvarmed regeringen framdrifvit detta lagstiftningsarbete, framlades förra årets förslag utan att detsamma pröfvats af vare sig myndigheter eller de parter, som däraf närmast beröras. Och den granskning, som förslagen erhållit under 1910, har ej heller varit så noggrann och allsidig, som sakens vikt fordrar och som för en god lagstiftning är nödig. Den tid, som bestämdes för myndigheter och öfriga intresserade, inom hvilken yttranden fingo afgifvas angående ifrågavarande lagförslag, var alldeles för knappt tilltagen. Detta uttalas äfven öppet från flera håll i de utlåtanden som afgifvits. Och säkerligen hafva flera intresserade af denna anledning nödgats afstå från att afgifva yttrande i ärendet.

Enligt vårt förmenande bör föreningsrätten skyddas genom lagstiftning, innan lagar af nu ifrågasatt natur genomföras. Därvid måste tillses, att lagarna — i den mån de skulle befinnas erforderliga — erhålla ett väl utformadt, lättfattligt och rättvist avvägdt innehåll, så att de kunna af den stora allmänheten förstås och följas och så att de icke skada den ena och svagare parten till favör för den andra partens intresse samt så att det allmänna

intresse, som de jämväl böra vara afsedda att tjäna, äfven blefve i behörig mån tillgodosedt. I dessa afseenden äro de nu föreliggande lagförslagen icke tillfredsställande och deras antagande skulle medföra synnerligen skadliga verkningar för vårt lands arbetare.

Till sist vilja vi på nytt upprepa, hvad som äfven vid förra riksdagen betonades, att den nu sittande Riksdagen är vald på en af den själf underkänd grundval och att Andra kammaren om några månader skall erhålla sin sammansättning genom allmänna val enligt den nya valordningen. Det är sålunda en gärd af rättvisa att öfverlåta åt valmännen — bland hvilka vid höstens val nya valmansgrupper upptagas — att först gifva sin mening till känna genom detta val, innan Riksdagen antager lagar af så utomordentligt vital betydelse för stora medborgargrupper i vårt land. På grund af hvad vi sålunda anført, få vi hemställa,

att Kungl. Maj:ts proposition nr 43 icke måtte af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 25 februari 1911.

Ernst Blomberg.

Gustaf F. Steffen.